

IQTISODIY XAVFSIZLIK VA “YASHIL” IQTISODIYOT UYG‘UNLIGIDA “YASHIL” EKSPORT MODELINI JORIY ETISHNING ISTIQBOLLARI

Muratova Shohista Nimatullayevna

Bojxona instituti kafedra boshlig‘i, i.f.d., professor

ORCID 0000-0002-8133-9094

E-mail: shohista11@mail.ru

Annotatsiya

Maqolada sanoat ishlab chiqarishiga ixtisoslashgan biznes subyektlarida barqaror rivojlanish uchun uchun yuqori texnologiyali tovarlarning sotish hajmini oshirish zarurati sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi tavsiflangan. Bu borada “yashil” eksport tushunchasiga aniqlik kiritilib, uning iqtisodiy va bojxona jihatlari ko‘rib chiqilgan, shuningdek, uni milliy iqtisodiyotda rivojlantirish istiqbollari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: yashil texnologiyalar, barqaror rivojlanish, “yashil” o‘shish, eksport salohiyati, “yashil” sanoat siyosati, “yashil” eksport, “yashil bojxona”, “yashil” tovar.

Аннотация

В статье описывается существенное влияние необходимости увеличения объемов продаж высокотехнологичных товаров на устойчивое развитие в хозяйствующих субъектах, специализирующихся на промышленном производстве. В этой связи уточняется понятие «зеленого» экспорта, рассматриваются его экономические и таможенные аспекты, а также выделяются перспективы его развития в национальной экономике.

Ключевые слова: зеленые технологии, устойчивое развитие, «зеленый» рост, экспортный потенциал, «зеленая» промышленная политика, «зеленый» экспорт, «зеленая таможня», «зеленые» товары.

Abstract

The article describes the significant impact of the need to increase sales of high-tech goods for sustainable development in business entities specializing in industrial production. In this regard, the concept of “green” export is clarified, its economic and customs aspects are considered, and the prospects for its development in the national economy are highlighted.

Keywords: green technologies, sustainable development, “green” growth, export potential, “green” industrial policy, “green” export, “green customs”, “green” goods.

KIRISH

2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasining qabul qilinishi mamlakatimiz uchun alohida ahamiyatga ega. Bundan tashqari, mazkur hujjatda respublikaning eksport salohiyatini yanada oshirish va 2026-yilda respublika eksporti hajmini 30 mlrd. AQSh dollariga yetkazish bo‘yicha qator vazifalar belgilab berilgan. Shu bilan birga, eksport tuzilmasida tayyor mahsulot va yarim tayyor mahsulotlar ulushini 3,3 barobar oshirish, Yevropa davlatlariga GSP+ tizimi doirasida tayyor mahsulotlar eksportini kengaytirish vazifasi qo‘yildi [1].

Hamkor davlatlarning kuchli eksport pozitsiyalariga qaramay, mamlakatimizning xalqaro ishlab chiqarish jarayonlariga integratsiyalashuvining salohiyati mamlakatimiz

bilan xorijiy davlatlar o'rtasidagi savdo-iqtisodiy hamkorlikka asoslanganligidir. Xorijiy mamlakatlarda talab yuqori bo'lgan sanoat tovarlari, shuningdek, yuqori qo'shimcha qiymatli tovarlar bozorini rivojlantirish vazifasi milliy iqtisodiyot uchun dolzarbdir, chunki bu uning barqaror o'sishini ta'minlash va korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish sharti hisoblanadi.

Yashil texnologiyalardan foydalanish va mamlakatlarning iqtisodiy xavfsizligi o'rtasidagi munosabatlar olimlar tomonidan uzoq vaqtdan beri o'rganilib kelinmoqda. "Yashil" iqtisodiyot Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hamda Yevropa Ittifoqi (keyingi o'rinlarda – YeI) mamlakatlarida makroiqtisodiy va iqtisodiyot tarmoqlari miqyosida tarqalgan [2]. Yida "yashil" o'sish strategiyasi qabul qilingan bo'lib, mamlakatimizda ham Yevropa tajribasi keng moslashtirilmoqda. Barqaror rivojlanish va "yashil" iqtisodiyotga o'tish vositalari milliy loyihalarga, sanoat tarmoqlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish strategiyalariga kiritilmoqda. Sanoat ishlab chiqarishiga ixtisoslashgan biznes subyektlarida barqaror rivojlanish uchun tarmoq strategiyalari tasdiqlangan. "Yashil" o'sish va iqtisodiyotni yashillantirish yondashuvining qoidalarini ishlab chiqishda iqtisodiy xavfsizlik va "yashil" iqtisodiyotni uyg'unlashtirish bo'yicha mualliflik talqini quyidagi 1-rasmda keltirilmoqda.

Element	Ekologik	Iqtisodiy	Ijtimoiy
Resurs	Tabiiy kapital	Jismoniy kapital	Inson kapitali
Maqsad	Ekologik xavfsizlik, resurstejamkorlik va atrof muhitni muhofaza qilish	Tejamkor ishlab chiqarishni, biznesning uzluksizligini, samarali muvofiqlik amaliyotini	Qashshoqlikka barham berish va mas'uliyatli iste'mol
Mexanizm	Barqaror rivojlanish-ni baholash va nomoliyaviy hisobotlarni shakllantirish uchun yangi "yashil" biznes modellari va ESG-mezonlarni shakllantirish	Biznes jarayonlarini ekologiyalashtirish, ishlab chiqarish va iste'molning antropogen yukini kamaytirishga qaratilgan sifat menejmenti tizimlari (ISO)ni standartlashtirish	Jamiyatning ekologik madaniyatini rivojlantirish, aholining zaif qatlamlarini aniqlash va ekologik tengsizlik va tabiiy resurslardan foydalanishdagi nomutano-siblikni kamaytiradigan ijtimoiy dasturlarni amalga oshirish

1-rasm. Barqaror rivojlanish sharoitida iqtisodiy xavfsizlik va "yashil" iqtisodiyotni uyg'unlashtirish elementlari¹

YI davlatlaridan O'zbekiston Respublikasining muhim savdo hamkorlari Belgiya, Bolgariya, Germaniya, Gretsiya, Kipr, Fransiya, Chexiya va Estoniya hisoblanadi [3].

¹ Muallif tomonidan Беляевская-Плотник Л.А. Эволюция методологических подходов к оценке состояния и динамики уровня экономической безопасности // Экономическая безопасность, 2020. – Том 3. №4. – С.443-456. materialini asosida shakllantirildi.

Mamlakatimiz uchun YeIga eksportni qazib olish sanoatining tovar guruhlaridan qayta ishlash sanoati, shu jumladan “yashil” texnologiyalardan foydalangan holda ishlab chiqariladigan tovar guruhlariga yo‘naltirish alohida ahamiyatga ega. Bu holat “toza” aylanma iqtisodiyotga o‘tish, biologik xilma-xillikni saqlash va atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishni o‘z ichiga olgan Yevropa “Yashil bitim” shartlari bilan belgilanadi [4].

Bugungi kunda YeI o‘zini xalqaro iqlim siyosatida yetakchi sifatida ko‘rsatib, atrof-muhitni xalqaro savdoda uchinchi davlatlar bilan munosabatlarning muhim tamoyillaridan biri sifatida belgilamoqda va Parij bitimini xalqaro savdo shartnomalarining asosiga aylantirish taklif etilmoqda. Bu YeIning o‘z hududiga import qilinadigan mahsulotlarga qo‘yiladigan talablarini oshirishga, shuningdek, “jigarrang” texnologiyalardan foydalangan holda ishlab chiqarilgan xom ashyo, tovarlarning ayrim turlarini import qilish hajmini kamaytirishga yoki import qilishdan bosh tortishga olib keladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

A.Goldar, J.Bhanot, K.Shimpo ta’kidlashlaricha, “yashil” eksport deganda jahon bozorida raqobatbardosh bo‘lgan va “ekologik” tozalik talablariga javob beradigan tovarlar tushuniladi (eksport paytida CO₂ chiqindilarining intensivligi) [5].

Tadqiqotchilar – M.Huberty, G.Zachmann “yashil” sanoat siyosatining “yashil” eksport raqobatbardoshligiga ta’sirini tahlil qilganlar [6].

Tarixiy-falsafiy tafakkur namunalarini o‘rganish natijalari ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish darajasiga, mahsulot turiga, sanoat turiga, mintqa turiga va uning geografik joylashuviga qarab “yashil” eksportni rivojlantirish omillarining farqlanishidan dalolat beradi. N.Bıcakcıoğlu-Peynirci, M.Tanyeri rivojlanayotgan mamlakatlarda “yashil” eksportning biznes-strategiyasini o‘rganish tashkiliy resurslar, korxonalar imkoniyatlari va manfaatdor tomonlarning eksport bozoridagi sezilarli bosimi va biznesning moliyaviy ko‘rsatkichlari ijobiy ekanligi to‘g‘risida xulosa chiqarish imkonini berishini ta’kidlaydilar [7].

Ba’zi mualliflar xalqaro “yashil” trendlarni mamlakatning iqtisodiy xavfsizligiga yashirin tahdidlar deb hisoblashadi. Ular “yashil” texnologiyalarni joriy etishda oqilona mo‘tadillikka chaqirmoqda, aks holda bu jarayon o‘tgan asrdagi sovuq urush davridagi qurollanish poygasiga o‘xshash mamlakatlar o‘rtasida qarama-qarshilikni keltirib chiqarishi mumkin. Eksportni tashqi savdo faoliyatining tarkibiy qismlaridan biri sifatida hisobga olgan holda, tadqiqotimizning terminologik sohasida iqtisodiy, bojxona va logistika jihatlarini ajratib ko‘rsatishni taklif qilamiz.

Iqtisodiy nuqtai nazardan eksport – bu tovarni qaytarib olib kirish majburiyatisiz bojxona hududidan tashqariga olib chiqishdir. O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligida eksport bojxona rejimiga joylashtirilgan va amalda bojxona hududidan olib chiqilgan tovar O‘zbekiston tovari maqomini yo‘qotadi [8].

METODOLOGIYA

Tadqiqotimiz davomida xorijiy mamlakatlar hamda respublikamizda import o‘rnini bosishni rag‘batlantirish amaliyoti mahalliy tovarlar ishlab chiqarishni jadal

rivojlantirish va import o'rnini bosish imkoniyatiga erishish jihatdan monografik tahlil qilindi. Rivojlangan davlatlarda import o'rnini bosish amaliyotini yoritishda tizimli yondashuv, tahlil va sintez, deduksiya va induksiyaning ilmiy usullari, shuningdek, normativ-huquqiy, empirik usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot maqsadiga erishish uchun eksport bosqichlaridan biri sifatida atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadigan texnologiyalardan foydalanmagan holda mahsulot ishlab chiqarishni ko'rib chiqamiz. Bu import qilinadigan mahsulotlar uchun xalqaro standartlarning (YeI mamlakatlarida) qat'iy lashtirilishi bilan tushuntiriladi. Unga ko'ra yetkazib beruvchi tovarlarni ishlab chiqarish, saqlash va tashish uchun ishlatiladigan texnologiyalarni ko'rsatishi shart.

Bojxona ishida eksport – O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga doimiy bo'lishi uchun olib chiqiladigan tovarlarga nisbatan qo'llaniladigan tartibdir. Logistika tovarlarni bir mamlakatdan boshqasiga eksport qilishda yetkazib berishni o'z ichiga oladi. Yevropa “yashil” paktining qabul qilinishi eksportni amalga oshirishning har bir bosqichida “yashil” texnologiyalardan foydalanishni nazarda tutadi. “Yashil” eksport deganda, tovarlarni ishlab chiqarish, ularni bojxona rasmiylashtiruvidan o'tkazish va chet davlatga eksport qilish va sotish maqsadida logistika bo'yicha ekologik toza texnologiyalarga asoslangan jarayonni tushunamiz. Ya'ni, bu jarayon quyidagi 5 bosqichdan iborat bo'ladi:

1. YeI bozorini tanlash.
2. YeI talablariga muvofiq ishlab chiqarish.
3. Bojxona rasmiylashtiruvi.
4. Yetkazib berish / logistika.
5. To'lov.

O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlariga muvofiq, eksportning tarkibiga tovarlarni chet davlatga chiqarish va bojxona rasmiylashtiruvi kiradi. Uning ta'rifida ishlab chiqarish bosqichi hisobga olinmaydi. Bizning fikrimizcha, import qiluvchi mamlakatlar (YeI) tovar ishlab chiqaruvchilar tomonidan qo'llaniladigan texnologiyalarga yuqori ekologik talablar qo'yadigan sharoitda eksport modelida tovarlarni ishlab chiqarish bosqichida “yashil” texnologiyalardan foydalanishga e'tibor berish muhimdir. “Yashil” eksportning rivojlanish darajasi uning belgilangan bosqichlarida ekologik texnologiyalardan foydalanishning sinergik samarasidir. Ishlab chiqarish, logistika va bojxona rasmiylashtiruvida “yashil” texnologiyalarni ishlab chiqarish va joriy etish darajasi har xil. Logistikada “yashil” transformatsiyalar samarali va yetarlicha rivojlangan deb baholanadi [9].

Bojxonadagi “yashil” texnologiyalar quyidagilardir:

- Elektron deklaratsiya tizimi.
- Sun'iy intellektni joriy etish.
- Zamonaviy tekshirish hamda skrining komplekslari va boshqalar.

Bojxona amaliyotiga “yashil” texnologiyalarni joriy etishning asosiy omillari – texnologiyalarning rivojlanish darajasi va davlat byudjetidan moliyalashtirish hisoblanadi. Ekspertlar (tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari, bojxona

mutaxassislar) [10] fikricha, bojxona xizmati faoliyatida “yashil” texnologiyalar ancha samarali hisoblanadi. “Yashil” eksport triadasidagi ahamiyati jihatidan ishlab chiqarish sohasi eksport obyektini yaratish, foydani ko‘paytirish va atrof-muhitni muhofaza qilish o‘rtasidagi qarama-qarshiliklarning mavjudligi, mahsulot sifati va ishlab chiqarishga qo‘yiladigan xalqaro talablarning kuchaytirilishi tufayli alohida o‘rin tutadi. “Yashil” sanoat siyosati doirasida tarmoqlarni “yashillashtirish” uchun mutaxassislar [11] qisqa muddatli foyda keltiradigan chora-tadbirlar (energiya samaradorligini oshirish, tabiiy resurslarni boshqarish, ixtiyoriy barqarorlik standartlari, eko-yorliqlarni joriy etish va boshqalar)ni taklif qiladilar. Taklif etilayotgan model eksport qilinadigan tovarning butun hayotiy siklini qamrab oladi va “yashil” eksportni rag‘batlantirish chora-tadbirlarini ishlab chiqishda tizimli yondashuvdan foydalanishga yordam beradi.

Ma‘lumki, Jahon bojxona tashkiloti kengashining sessiyasida “yashil bojxona” strategik rejaning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qabul qilingan va, shu bois, atrof-muhitni muhofaza qilishda bojxonaning o‘rni to‘g‘risida xabardorlikni oshirish va bu borada bojxona xizmatining istiqbolini belgilash maqsadida bir qator manfaatdor tomonlar ishtirokida 2022-yil iyun oyida Jahon bojxona tashkiloti “Yashil bojxona” bo‘yicha Global konferensiya”ni tashkil qildi.

Konferensiyaning muhokama maydonchalarida sirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasi va uning bojxonaga ta‘siri muhokama qilindi. Sirkulyar iqtisodiyot bilan bog‘liq savdoning yangi tendensiyalari (tovarlarni qayta ishlash, qayta ishlatish, ta‘mirlash va qayta tiklash), shuningdek sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishning asosiy muammolari, shu jumladan savdoning ekologik “izi”ni kuzatish va monitoring qilish uchun ma‘lumotlarning yetishmasligi ko‘rib chiqildi. Bojxona forumi ishtirokchilari chiqindixonaga yo‘naltirilgan xavfli chiqindilar ko‘pincha qayta ishlash uchun mo‘ljallangan tovarlar ko‘rinishida yashirin holda olib o‘tilishi sababli, qayta ishlashga mo‘ljallangan tovarlarni qanday aniqlash mumkinligi haqidagi savolni ko‘tardilar. Yog‘och savdosiga bag‘ishlangan qo‘shimcha sessiyada mutaxassislar o‘rmonlarning kesilishiga qarshi kurashishda bojxona organlarining rolini alohida ta‘kidladilar. Mutaxassislar bojxona organlarini savdo, ekologiya va boshqa tegishli davlat organlari hamda biznes bilan ochiq hamkorlikka jalb etish zarurligini ta‘kidladilar. Ular ekologik xavflarni boshqarish uchun texnologiya va innovatsiyalardan foydalanishning ba‘zi misollarini ko‘rsatdilar [12].

Hozirda “yashil” kompaniyalar reytingida jahon yetakchilari IT-texnologiyalari, kompyuter texnikasi ishlab chiqaruvchilari, moliyaviy korporatsiyalar vakillari hisoblanadi. “Yashil” texnologiyalarni rivojlantirishning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy omillari jamiyat tomonidan “yashil” tovarlarga talabning ahamiyatsizligi, qayta tiklanishi uchun katta investitsiyalarni talab qiluvchi resursni ko‘p talab qiluvchi tarmoqlarning ustunligidir.

Aytish joizki, 2021-2024-yillar kesimida eksport tuzilmasi tahlil qilinganda, sanoat tovarlari ulushi taxminan 28-30%ni tashkil etdi (1-jadval).

Sanoat tovarlari YeI mamlakatlariga eksport qilinadigan tovarlar turlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasidan sanoat tovarlari eksportining kichik hajmlariga

qaramay, yuqori texnologiyali tovarlarning ayrim guruhlari bugungi kunda muvaffaqiyatli sotilmoqda va ular Yel mamlakatlarida yuqori talabga ega.

Bizning fikrimizcha, barqaror rivojlanish tamoyillarini qoʻllagan holda Oʻzbekiston Respublikasining “yashil” eksportini rivojlantirish istiqbollari belgilash vaqti keldi. Mineral yoqilgʻi, paxta-trikotaj mahsulotlari yetkazib berilayotgan yuqori darajadagi ekologik toza mahsulotlardan biri boʻlib, mazkur tarmoqlardagi koʻplab korxonalar xorijiy sarmoya ishtirokida ishlayotgani va eksportga yoʻnaltirilganligi sababli ularda ishlab chiqarishga “yashil” texnologiyalarni joriy etish istagi yuqori.

Gʻarb davlatlari yanada samarali quyosh va yonilgʻi elementlari, ekologik toza akkumulyatorlarni yaratish maqsadida “yashil” nanotexnologiyalarni rivojlantirmoqda. Energiya bilan bogʻliq eng ilgʻor nanotexnologiya tashabbuslari materiallar hajmini va texnologik jarayonlar tezligini kamaytirish, energiyani tejash va qayta tiklanadigan energiya manbalarining ishlash muddatini uzaytirish orqali ishlab chiqarishdagi oʻzgarishlardir. “Yashil” nanotexnologiyalar jamiyatda suvni tozalash sohasida ham keng talabga ega [13].

1-jadval

2021-2024-yillarda Oʻzbekiston Respublikasi eksporti tarkibi, mln. AQSh dollari¹

Tovar toifalarining nomi	2021	2022	2023	2024
Jami:	16 662,7	19 732,5	24 869,5	26 948,2
Kimyoviy vositalar va boshqa toifalarga kiritilmagan shunga oʻxshash mahsulotlar	1131,2	1307,7	1307,4	1687,3
Asosan material turiga qarab klassifikatsiyalangan sanoat tovarlari	4333,1	4383,5	4051,5	4200,7
Mashinalar va transport asbob-uskunalari	693,6	973,7	1305,2	1202,2
Turli xil tayyor buyumlar	785,6	1106,1	1195,6	1105,7
Boshqa tovarlar	4303,9	4132,3	8192,6	7555,1
Xizmatlar	2581,7	4456,7	5640,4	7204,4
Oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar	1371,8	1631,5	1777,6	2175,2
Ichimliklar va tamaki	36	111	123	138,5
Nooziq-ovqat xomashyosi, yoqilgʻidan tashqari	509,5	393,6	321,4	320,6
Mineral yoqilgʻi, yogʻlash moylari va shunga oʻxshash materiallar	914,8	1215,2	940,6	1315
Hayvonlar va oʻsimliklar moylari (yoglari), yoglar va mumlar	1,5	21,2	14,2	43,5

Elektromobillar – istiqbolli mahalliy eksport tovari hisoblanadi. Ulardan foydalanish global iqtisodiyot uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Biroq, ushbu

¹ Muallif ishlanmasi

transport turi uchun akkumulyatorlar ishlab chiqarish energiya va uglerodni talab qiladi. Tadqiqotlarga ko‘ra, litiyli akkumulyatorlarning narxi va ishlab chiqarish hajmi o‘shishda davom etadi. Qayta zaryadlanuvchi akkumulyatorlar litiydan global foydalanishning yarmini va kobaltdan 40%ni tashkil qiladi; ammo, uning katta qismi maishiy elektronikada va faqat kichik qismi elektroavtomobil akkumulyatorlarida qo‘llaniladi. Yevropada elektromobillar sotuvining o‘shishi tufayli vaziyat o‘zgarishi mumkin. 2030-yilgacha bo‘lgan davrda ularni ishlab chiqarish hajmi 25 baravar oshadi, litiy va kobaltga bo‘lgan talab keskin oshadi [14]. O‘zbekiston Respublikasining elektromobillar uchun akkumulyatorlar, akkumulyatorlarni zaryadlovchi infratuzilma elementlari va boshqalarni ishlab chiqarish hamda eksport qilishdagi raqobatdosh ustunliklarini baholash bu sohadagi mutaxassislarni qiziqtirishi kerak.

Ushbu tadqiqot davomida O‘zbekiston Respublikasining maqsadli bozor – YeI mamlakatlariga “yashil” eksportni rivojlantirishning asosiy muammolari aniqlandi:

1. “Yashil” texnologiyalarga investitsiyalar yetarli emas, bu esa kichik va o‘rta korxonalarini qayta jihozlashni qiyinlashtiradi. Bugungi kunda “yashil” eksport yirik biznesning imtiyozidir.

2. Mahalliy iste‘molchilar tomonidan ekologik toza mahsulotlarga talabning pastligi.

3. Ishbilarmonlik uchun yetarli darajada qulay axborot va biznes platformasining yo‘qligi.

4. “Yashil” eksport bilan shug‘ullanuvchi korxonalar uchun noqulay sharoitlar. Bevosita “gorizontal sanoat siyosati” zarur [15].

5. Asosiy maqsad yirik kompaniyalar emas, balki kichik va o‘rta korxonalaridir.

“Yashil” eksport tashqi iqtisodiy faoliyatning ancha yosh yo‘nalishi bo‘lgani uchun uni tahlil qilish, tashqi va ichki tahdidlarni, rivojlanish istiqbollarini aniqlash zarurati tug‘iladi.

Yuqorida sanab o‘tilgan muammolardan kelib chiqib, tadqiqotimiz davomida O‘zbekiston Respublikasining YeI mamlakatlariga “yashil” eksportni amalga oshirishning SWOT-tahlili o‘tkazildi. “Yashil” eksportning rivojlanishiga muammoning ekologik jihatini aks ettiruvchi umumiy omillar ham, o‘ziga xos omillar ham ta’sir ko‘rsatadi. Tahlil natijalari asosida “yashil” eksportni rivojlantirishning ichki resurslari va zaif tomonlari yig‘indisidan kelib chiqib, texnologik, iqtisodiy, ijtimoiy-demografik omillar va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan omilni ajratib ko‘rsatish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekiston Respublikasida “yashil” eksportni shakllantirish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etishning hozirgi bosqichida ushbu sohani rivojlantirish tashabbusi va rag‘batlantirishning asosiy yuki davlat zimmasiga yuklatilgan.

Mutaxassislarning fikricha, birinchi navbatda, transport vositalari va qurilish materiallari samaradorligini oshirishga qaratilgan texnologiyalar ishlab chiqiladi. Nano-, bio- va axborot texnologiyalari, energiya saqlash qurilmalarini yaratish istiqbollidir, shuningdek mashinasozlik va agrosanoat mahsulotlariga ham talab yuqori

bo'lad. Shu bois, bu sohalar milliy iqtisodiyot va "yashil" eksportni rivojlantirish uchun istiqbolli hisoblanadi. Ishlab chiqarishning har bir bosqichida "yashil" texnologiyalardan foydalanishni o'z ichiga olgan mahsulotlar ishlab chiqarish siklini qayta yaratish zarur: xom ashyoni ishlab chiqarish, ekologik toza transport, "yashil" energiyadan foydalanish, "yashil" energiyadan foydalanishning shaffofligini ta'minlash.

Shunday qilib, tadqiqotimizda taklif etilayotgan eksport modeli tashqi savdo uchun mo'ljallangan tovarning to'liq hayot siklini qamrab oladi. Bu "yashil" eksportni rag'batlantirishga qaratilgan chora-tadbirlarning tizimligini ta'minlaydi. Yel mamlakatlarida "siklik iqtisodiyot" hamda chiqindisiz ishlab chiqarish rivojlangan va joriy qilinmoqda. Uzoq muddatli istiqbolda mamlakatimiz tashqi savdosida "yashil" eksport ustuvorligiga erishish uchun milliy iqtisodiyotning barcha sohalarini – texnologik, ta'lim, iqtisodiy va boshqalarni tarkibiy o'zgartirishni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. URL: <https://lex.uz/docs/5841063>
2. Houghton J.T., Ding Y., Griggs D.J. et al. (eds.). Climate Change 2001: The Scientific Basis. Contribution of Working Group I to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 881 p. <https://doi.org/10.1093/ije/dyg059>
3. <https://www.stat.uz/uz/rasmiy-statistika/merchandise-trade-2>
4. A European Green Deal [Электрон манба] // European commission. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
5. Goldar A., Bhanot J., Shimpo K. Prioritizing Towards a Green Export Portfolio for India: an Environmental Input – Output Approach // Energy Policy. 2011. Vol. 39, iss. 11. P. 7036–7048. URL: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2011.08.008>
6. Huberty M., Zachmann G. Green Exports and the Global Product Space: Prospects for EU Industrial Policy. – Brussels, 2011. – 30 p.
7. Bıçakcıoğlu-Peynirci N., Tanyeri M. Stakeholder and Resource-Based antecedents and Performance Outcomes of Green Export Business Strategy: Insights from an Emerging Economy // International Journal of Emerging Markets, 2020. – P.1-46. URL: <https://doi.org/10.1108/ij OEM-03-2020-0245>.
8. O'zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi [Elektron manba] // URL: <https://lex.uz/docs/2876352>
9. Ларин А.Н., Ларина И.В. «Зеленая» логистика – современная технология перевозочного процесса // Инновационная экономика и общество, 2018. – №4 (22). – С.47-53.
10. Якубов Р. Автоматизация – залог эффективной работы // Таможня, 2021. – №1 (450). – С.20-23.
11. Зеленая экономика и международная торговля: на пути к устойчивому развитию / В.Ю.Саламатов [и др.]. – М., 2020. – 48 с.

12. <https://rocb-europe.org/ru/uspeshnoe-zavershenie-vsemirnoy-konferentsii-zelenaya-tamozhnya> [Elektron manba] // Yevropa mintaqasi Jahon bojxona tashkiloti uchun salohiyat yaratish bo'yicha mintaqaviy byuro sayti.

13. Qamar M.Z., Noor M., Dr. Wahid Ali, Qamar M.O. Green Technology and its Implications Worldwide [Elektron manba] // The Inquisitive Meridian, 2020. – Vol. 3, iss. 1. URL: <https://www.researchgate.net/publication/350443477>

14. Berggren C., Kageson P. Speeding up European Electro-Mobility – How to Electrify Half of New Car Sales by 2030. Report for Transport and Environment. — Stockholm, 2017. – 82 p.

15. Кузнецова Г., Цедиллин Л. Стимулирование несырьевого экспорта: международный опыт и российская практика // Мировая экономика и международные отношения, 2018. – №5. – С.72-79. URL:<https://doi.org/10.20542/0131-2227-2018-62-5-72-79>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhah: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, may, 5-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710. ГОСТ 7.56-2002** " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**